

Тема 8. ЕЛЕКТРОННИЙ ПАРЛАМЕНТ

8.1. Сутність електронного парламенту

Як складова електронної демократії, **електронний парламент** визначається як парламент, *«що має право бути більш прозорим, доступним і підзвітним через ІКТ»* [80, 124, 133].

Надзвичайної ваги для розвитку е-парламенту в світі, і зокрема в Україні, мають підготовлені фахівцями ГЦ ІКТП Всесвітні доповіді з е-парламенту 2008, 2010, 2012, 2016, 2018, 2020 рр., де зазначаються основні проблеми, пріоритети та перспективи розвитку е-парламенту. Важливе значення для розвитку електронного парламенту мала Всесвітня доповідь з електронного парламенту 2010 року, в якій була розроблена Рамкова угода «Е-парламент 2010-2020» та виокремлені основні Стратегічні цілі з метою сприяння більшій координації і співробітництва між усіма відповідними суб'єктами - парламентами, донорами, міжнародними організаціями та організаціями громадянського суспільства» [81].

Ці цілі зосереджені на п'яти ключових областях, які стосуються політики, потреб і технологічних вимог до е-парламенту [133]:

1. Розроблення національних і міжнародних стратегій щодо побудови справедливого й інклюзивного інформаційного суспільства;
2. Посилення зв'язку між законодавчими органами та зацікавленими сторонами;
3. Поліпшення рівності доступу до законів та законотворчого процесу в країні;
4. Впевненість, що законодавчі органи у всіх країнах можуть використовувати інструменти ІКТ в законодавчих, наглядових і представницьких функціях;
5. Розроблення більш надійної й добре скоординованої програми технічної допомоги.

Для кожної з цих цілей було запропоновано конкретні критерії для вимірювання рівня їх досягнення на короткий термін (2010-2012), середньостроковий (2013-2016) і довгостроковий (2017-2020).

Зокрема, запропоновано статистичну методологію для оцінки зрілості ІКТ в законодавчих органах, яка включає такі критерії:

- Нагляд і управління ІКТ;
- Інфраструктура, послуги, програми та навчання;
- Системи і стандарти для створення законодавчих документів та інформації;
- Бібліотека та науково-дослідні послуги;
- Парламентські сайти;
- Зв'язок між громадянами і парламентами.

При підготовці звіту за 2012 рік, фахівцями ГЦ ІКТП при оцінюванні зрілості електронного парламенту було додано три критерія: мобільні пристрої, додатки і доступність для завантаження основних парламентських документів. Питання про мобільні пристрої і додатки були включені в розділ інфраструктури, послуг, програм та навчання [82].

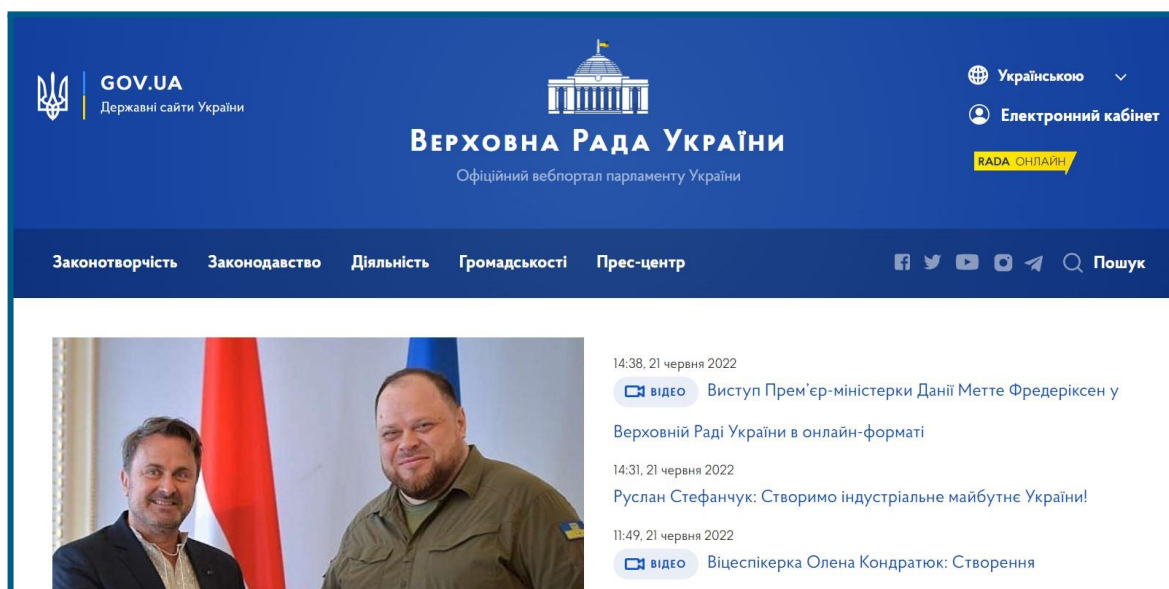

Рис. 6.1.1. Офіційний вебпортал парламенту України <https://www.rada.gov.ua/>

До сучасних тенденцій розвитку електронного парламенту належать: його раціональне управління, надійна, але гнучка

інфраструктура, система для управління всіма парламентськими документами, бібліотека і дослідні послуги, які підтримуються ІКТ, веб-сайт, що пропонує у значному обсязі своєчасну і повну інформацію з кількох каналів доступу до нього, різні методи для взаємодії з громадянами за допомогою традиційних засобів зв'язку, а також нові, більш інтерактивні медіа.

Особливе значення в цьому контексті має висвітлення на веб-сайті парламенту таких основних елементів: управління веб-сайтом / його підтримка для парламенту; аналіз бюджету, запропонованого урядом; управління веб-сайтами депутатів / їх підтримка; інші наглядові документи; фінансова інформація; веб-сайти комітетів; статус поправок; розробка поправок; питання до уряду; розробка законопроектів; онлайн-бібліотечний каталог; системи комунікації з виборчими округами (е-пошта, блоги тощо); протоколи засідань комітетів; управління бібліотечними ресурсами; цифровий архів парламентської документації; голосування під час пленарних засідань; календарі та розклад пленарних засідань; статус законопроектів; календарі та розклад комітетів; звіти комітетів; система управління персоналом; пленарні промови та дебати; система фінансового менеджменту; протоколи пленарних засідань; база даних законів, прийнятих парламентом.

Фахівці Глобального центру інформаційних та комунікаційних технологій в парламенті серед основних пріоритетів та перспектив розвитку е-парламенту виокремлюють необхідність:

1. Сприяння залученню всіх доступних інструментів, у тому числі нових засобів масової інформації і мобільних технологій, для забезпечення громадян поліпшеним доступом до роботи парламенту та участі їх в політичному діалозі.

До цих інструментів належать: використання електронної пошти; е-звернення, форуми, соціальні мережі, е-консультації, е-петиції, впровадження відповідних стандартів для надання доступу до інформації людям з обмеженими можливостями, багатомовність. Слід відзначити, що в Україні більшість цих інструментів використовується. Серед останніх нововведень - електронні петиції. Однак, через низьку

обізнаність, громадяни не активно використовують цей впливовий інструмент електронної демократії. Він потребує свого доопрацювання і з боку українських парламентарів.

2. Сприяння розвитку парламентських сайтів, які точно, своєчасно і повно передають роботу парламенту.

Основними вимогами до парламентських веб-сайтів є: доступ до повної інформації зі законодавства та документації, пов'язаної із законодавством, бюджетом та контролем, пленарною діяльністю. Вони мають бути поєднані з веб-сайтами виконавчої та судової гілками влади, національними базами даних, що своєчасно оновлюються та доступні для всіх громадян. В цьому контексті позитивними зрушеннями щодо розвитку е-парламенту України є робота з відкритими даними. Так, до першочергового переліку наборів відкритих даних, розпорядником яких є Верховна Рада України, згідно Положення про набори даних [109], які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних відносяться:

- Нормативно-правова база України (база даних “Законодавство України”) (вже доступні для споживачів);
 - Інформація про розгляд питань порядку денного Верховної Ради України (передбачені, в розробці);
 - База даних законопроектів електронної комп'ютерної мережі веб-сайту Верховної Ради України (передбачені, в розробці).
3. Сприяння активній участі керівників і членів парламенту в створенні електронного парламенту, а також розробці оновлених стратегічних планів для використання ІКТ, які безпосередньо будуть поліпшувати оперативний потенціал парламентів для виконання своїх законодавчих, наглядових та представницьких обов'язків.
 4. Сприяння розвитку та підтримці відповідної інфраструктури та систем у всіх парламентах для підтримання законодавчої, наглядової і представницької роботи.

Ця вимога передбачає належним чином функціонування системи голосування, забезпечення пленарних виступів, наявність протоколів пленарних засідань, протоколів засідань комітетів, комісій, слухань,

законопроектів тощо. Що стосується Верховної Ради України, то відбувається подальше удосконалення її інфраструктури, є можливість ознайомитися з всіма зазначеними протоколами. Особливої уваги заслуговують електронні протоколи, які доступні усім бажаючим.

Окрім того, надзвичайно важливою передумовою розвитку е-парламенту є забезпечення мобільним доступом до веб-сайту, інформації та науково-дослідних послуг, наявність автоматизованої системи управління, підключення бібліотеки до локальної та зовнішньої мереж, онлайн підписки та розсилка.

Слід відзначити, що станом у Верховній Раді України забезпечений доступ для депутатів до всіх документів з питань порядку денного пленарного засідання з мобільних пристроїв завдяки створенню відповідного додатку.

5. Сприяння пропаганді та просуванню щорічних програм навчання, принаймні 50% персоналу, зайнятого в розробці, підтримці, або використанні ІКТ.
6. Сприяння регулярному обміну інформацією, досвідом і практикою серед парламентів на міжнародному рівні.

З цією метою у Верховній Раді України утворений Виконавчий комітет Національної парламентської групи в Міжпарламентському Союзі за участю голови парламенту, його заступників та 23 народних депутатів. Окрім того, діє Постійна делегація у Парламентській асамблеї Ради Європи, Українська частина Парламентського комітету асоціації, Постійна делегація у Парламентській асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі та інших міжнародних парламентських інституцій.

Таким чином, завдяки застосуванню сучасних технологій і стандартів, а також завдяки прийняттю політики підтримки, електронний парламент сприяє розвитку рівноправного для всіх інформаційного суспільства, надає можливість доступу громадянам до всієї необхідної інформації, а також залученню їх до більш активного процесу прийняття державних рішень, зокрема спонукаючи до вироблення різноманітних законодавчих громадських ініціатив.

8.2. Електронний парламент в сучасних умовах

Віце-президент Європейського парламенту Фабіо Массімо Кастальдо підкреслює вплив нових технологій на політичну роботу та на прийняття політичних рішень загалом [35], яка полягає в тому що Європейський парламент прийняв виклики, пов'язані зі змінами моделей участі, і бажає відігравати центральну роль у розвитку майбутніх можливостей, також підтримуючи технологічні можливості громадян. Електронна демократія, на його думку, є поступовим процесом до більшої кількості та кращих інструментів і методів для збільшення електронної участі.

Всесвітня доповідь про електронний парламент за 2020 рік документує досвід, інновації та уроки, отримані для забезпечення продовження роботи парламентів під час пандемії COVID-19.

Доповідь базується на даних 116 парламентів і фокус-груп за участю 49 парламентів. У першій частині Звіту представлені уроки пандемії. Частина друга містить детальний аналіз загальної ситуації з ІКТ у парламентах у 2020 році у сферах управління, управління, систем та інфраструктури, прозорості та залучення громадськості [83].

Пандемія стала можливістю для сміливих кроків з модернізації парламентів, а цифрові інновації пройшли три етапи:

- Запроваджені інновації, оскільки парламенти швидко реагували, експериментували, розгорнули та швидко переглядали.
- Ітераційне вдосконалення та інновації другого етапу для розробки робочих рішень.
- Консолідація нового підходу, з прийняттям процесів та інструментів для впровадження нових способів роботи в повсякденну тканину парламентського життя.

Через рік, зробивши багаторічний прогрес протягом декількох місяців, багато парламентів тепер виглядають і відчують себе по-іншому і функціонують по-новому, з цифровими інструментами, що стимулюють зміни. Трансформація може стати довготривалою спадщиною, якщо парламенти готові продовжувати впроваджувати інновації сміливим способом.

Ключові висновки:

1. До кінця 2020 року 65% опитаних парламентів провели віртуальні або гібридні засідання комітетів, а 33% – віртуальне або гібридне пленарне засідання.
2. Змінився спосіб роботи парламентів: практика віддаленої роботи, більша залежність від хмарних інструментів та цифрових рішень поставили ІКТ у центр парламентських операцій.
3. Парламентська модернізація прискорилася: програми модернізації вже давно існують, але парламенти тепер рухаються швидше з рішеннями, які ніколи раніше не розглядалися або колись розглядалися лише довгостроковими перспективами.
4. Правила еволюціонували для підтримки віддаленої роботи, що дозволяє більш гнучко організувати роботу та зміцнювати інституційну стійкість.
5. Парламенти завойовують довіру до процесів і технологій, побудованих за рахунок більшої участі користувачів, рішень, орієнтованих на користувачів, а також підвищення навчання та підтримки.
6. Парламенти стали більш гнучкими, знаходячи ітераційні рішення, запроваджуючи нові інструменти та практики та швидко обертаючись для вирішення виникаючих проблем.
7. Наслідки для планування, інфраструктури та підтримки є значними: попит на пропускну здатність збільшився; системи в даний час хмарні (що створюють проблеми безпеки), і користувачі більш схильні працювати з власним обладнанням.

Були розроблені наступні **рекомендації**:

За підтримки цього дослідження парламенти повинні спиратися на зроблені інновації і реалізувати свої переваги:

1. Постійно вносити зміни до своїх нормативних актів або чинного законодавства, щоб парламенти могли функціонувати безперешкодно, не визначеним в одному фізичному місці.
2. Продовжувати або розширювати гнучку участь членів та громадськості, зокрема в комітетах;
3. Активно підтримувати та адаптувати підвищення ефективності.

4. Підходити до ІКТ більш цілісно через загальної установчу цифрову стратегію, що впливається в ширшу структуру та культуру парламенту.
5. Переглянути та оновити плани безперервності діяльності, щоб врахувати уроки, отримані в минулому році, за допомогою вдосконалення практики управління знаннями.
6. Розробити гнучкі механізми роботи для персоналу та дистанційну участь членів, визначивши інфраструктуру ІКТ, необхідну для їх підтримки.
7. Сприяти міжпарламентській співпраці з метою прискорення інновацій, економії часу та грошей, обміну передовим практикою та збільшення взаємної підтримки між парламентами.

8.3. Основні пріоритети та перспективи розвитку електронного парламенту

Основні пріоритети та перспективи розвитку е-парламенту визначені в третьому Глобальному парламентському звіті (2022) [30]. Він окреслює тенденції та стратегічні пріоритети залучення громадськості, а також розглядає ключові координаційні центри для забезпечення кращої та глибшої взаємодії в майбутнє, на підтримку фундаментальних принципів ефективних інститутів та інклюзивного прийняття рішень, вбудованих у Порядок денний Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку до 2030 року.

Інформація, висновки та рекомендації в цьому звіті викладені у вигляді дорожньої карти для підвищення залученості громадськості парламентами та парламентаріями, які працюють спільно з громадою для досягнення участі, інклюзивних та чуйних парламентів.

Залучення громадськості має багато переваг, що зумовлено багатьма причинами, чому залучення громадськості є взаємовигідним для парламентів, парламентарів та громадськості. Перш за все, вона підтримує основні функції парламенту, надаючи доступ до широти та глибини інформації та ідей, необхідних для представництва, законотворчості, формування державної політики та нагляду, які відповідають очікуванням та прагненням людей. Це засіб, за

допомогою якого фундаментальний принцип демократії – участь у державних справах – може практикуватися всіма.

Ефективна взаємодія може допомогти уникнути розриву між обраними представниками та громадськістю, якій вони служать. Це може показати спільноті, що її слухають і чують, протидіючи зростаючій суспільній недовірі та негативу. Завдяки залученню громадський простір для публічних дебатів може просуватися і захищатися, докази і думки, які допомагають прийняттю рішень, можуть бути внесені до парламенту, а бар'єри для участі можуть бути вирішені, щоб ніхто не залишився позаду.

Парламент може представити себе як справжній форум для дебатів, а також як інституцію, яка реагує на погляди та потреби людей. Залучення громадськості має багато аспектів: інформація, освіта, комунікація, консультації та участь. Досвід парламентів по всьому світу показує, що вжиття заходів у кожній з цих областей допоможе побудувати кращу та глибшу взаємодію з громадою. Завдяки комплексним, творчим та спільним підходам до взаємодії парламенти мають можливість підвищити суспільний інтерес та участь у своїй роботі [30].

Залучення громадськості: різні способи, якими спільнота бере участь у діяльності, процесі або рішенні, в тому числі через інформацію, освіту, комунікацію, консультації та участь.

Залучення спільноти до прийняття рішень шляхом ефективної участі громадськості може допомогти забезпечити, щоб парламенти реагували таким чином, щоб відповідати очікуванням та прагненням людей.

Стратегія залучення може допомогти забезпечити чіткість цілей, а зусилля та ресурси належним чином спрямовані на максимальний вплив. Інвестування в навички допоможе сприяти більш професійній практиці залучення. Різноманітний комплекс взаємодії, використовуючи різноманітні канали та підходи для спілкування та консультацій з громадою, заохочує більш широку взаємодію з роботою парламенту [30].

Незабутні та надихаючі враження відвідувачів біля будівлі парламенту мотивують людей далі спілкуватися з парламентом. Бути стратегічним допомагає досягти результатів Дії або план реалізації для залучення громадськості є важливою частиною переходу до більш стратегічного мислення, оскільки він відображає конкретні речі, які необхідно виконати для досягнення цілей, які були визначені та узгоджені.

Оскільки парламенти виділяють більше ресурсів на залучення проектів та заходів, оцінка стала пріоритетом вищого порядку. Надійні процеси оцінки допоможуть парламентам забезпечити, щоб їхні інвестиції були добре розміщені та сприяли досягненню бажаних результатів.

Справжній діалог будує довіру серед сьогодишнього інформаційного перевантаження парламенти повинні докласти всіх зусиль, щоб бути видимими. Пропонуючи реальні можливості для діалогу між людьми та їх обраними представниками, парламенти можуть допомогти зміцнити довіру та зміцнити їх актуальність [30].

Має бути акцент на взаємодії та вислуханні спільноти, а не лише на інформуванні. У всьому світі люди мобілізуються за допомогою різноманітних адвокаційних кампаній та ініціатив. Надаючи людям право голосу у встановленні порядку денного та надаючи регулярний зворотний зв'язок щодо результатів їхнього внеску, парламенти можуть допомогти забезпечити, щоб вони залишалися актуальними для громади.

Співпраця та спільний дизайн можуть відкрити парламенти до нових та інноваційних способів взаємодії. Надання членам громади впливу на питання, які парламент обговорює, досліджує та досліджує, дає громадськості пряме слово в тому, що робить парламент, і демонструє готовність парламенту зробити взаємодію з громадою більш активною.

Інклюзивна взаємодія призводить до більш широкої участі Без особливих зусиль, спрямованих на досягнення всіх громад, структурні бар'єри, ймовірно, зменшать можливості для участі деяких груп.

Працюючи у співпраці з людьми, які перебувають у невідповідному становищі або недостатньо представлені, парламенти можуть прибрати перешкоди для участі, з якими стикаються люди. Наближення парламенту до громад усуває деякі бар'єри для участі, які відчують люди.

Вимірювання взаємодії через об'єктив контрольного списку включення забезпечить доступність для всіх. Надання пріоритетів гендерно-чутливій взаємодії підтримує прогрес у досягненні рівної участі жінок і чоловіків. Парламенти повинні бути орієнтовані на майбутнє У світі, що швидко змінюється, парламенти повинні реагувати, адаптувати і оживляти свої практики і процеси для вирішення проблем сьогодення і майбутнього. Тільки рухаючись з часом, парламенти можуть залишатися актуальними для громад, які вони представляють.

Цей звіт служить закликом до парламентів бути зосередженими в майбутньому у своїй взаємодії [30].

У ньому викладені деякі **ключові ініціативи для парламентів**, щоб думати і діяти далі:

Насамперед, *слід серйозно ставитися до молоді*, які є зростаючою часткою населення світу. Для того, щоб залишатися актуальними для цієї групи, що розширюється, парламенти повинні з'єднатися і конструктивно взаємодіяти з ними. Парламенти можуть оживити свою активність молоді, працюючи з молоддю, щоб спільно розробити хартію для участі молоді.

Не залишаючи нікого позаду Парламенти несуть особливу відповідальність за те, щоб групи, які недостатньо представлені, зіткнулися з недоліком або нещодавно прибули в країну, могли брати участь у демократичних процесах. Для того, щоб підняти інклюзію до головного пріоритету, парламенти можуть розробити план дій щодо включення, працюючи у співпраці з групами, які в даний час стикаються з бар'єрами для участі.

Трансформуйте за допомогою технологій нові способи спілкування, навчання та роботи трансформують суспільство. Для того, щоб йти в ногу з швидкими темпами технологічних змін, парламенти повинні

приділяти пріоритетну увагу власній цифровій трансформації, особливо в підходах до залучення громадськості. У всіх аспектах взаємодії парламенти виграють від розробки портфеля цифрових інструментів для посилення взаємодії з громадою.

Заохочення інновацій - ефективна взаємодія залежить від того, що парламент відкритий для громадськості та вітає участь людей. Відкритість також стимулює інновації, дозволяючи нові способи мислення, планування та роботи. Це свідчить про готовність співпрацювати та спільно створювати з громадянським суспільством. Одним із способів здійснити трансформаційний культурний зсув у залученні громадськості парламентом є створення інноваційної цільової групи.

Приймаючи інновації у власних процесах та проводячи публічні дебати про майбутнє, парламенти мають можливість представити себе як далекоглядні та перспективні інституції. Працювати разом Глобальні виклики, перехідне населення та цифрові технології, які проникають у національні кордони, вказують на майбутнє, в якому глобальна спільнота буде все більш взаємопов'язаною. Це дає можливість парламентам співпрацювати і спиратися на досвід, методи і рішення один одного. Сприяння спільноті практики серед парламентів стимулюватиме ефективні підходи до взаємодії в усьому світі.

У цьому звіті викладено **п'ять рекомендацій вищого рівня**, які допоможуть парламентам підвищити інтерес громади та участь у їхній роботі [30]:

1. Стратегічний: Впровадити культуру взаємодії в парламенті для об'єднаних та узгоджених зусиль для більш широкої та кращої участі громадськості.

2. Інклюзивний: Зробити інклюзію пріоритетом, щоб парламент був доступним для всіх членів громади.

3. Участь: Заохочувати людей брати участь у встановленні порядку денного через можливості впливати на питання, що розглядаються парламентом.

4. Інноваційний: Керувати сміливими та креативними підходами, які залучають та надихають громаду взаємодіяти з парламентом зараз і в майбутньому.

5. Чуйність: Зосередитися на задоволенні суспільних очікувань.

Детальні рекомендації для парламентів [30]:

1. **Стратегічний:** Впровадження культури взаємодії в парламенті для об'єднаних і узгоджених зусиль, спрямованих на більш широку і кращу участь громадськості.

- Оновити парламентські процеси, щоб забезпечити кращі можливості для взаємодії, при цьому депутати мають взяти на себе провідну роль у відкритості законотворчості та комітетів для більшої участі громадськості.
- Зробити залучення стратегічним пріоритетом для парламенту та визначити, задокументувати та опублікувати стратегію взаємодії через процес спільного проектування, в якому беруть участь люди з усього парламенту та громади.
- Продемонструвати лідерство в залученні громадськості, депутати мають подати приклад через свою взаємодію з громадою, а команда вищого керівництва в парламентській адміністрації відстоювати взаємодію у всій організації.
- Забезпечити депутатів та їх співробітників всебічною підготовкою та керівництвом, щоб допомогти їм підвищити свою взаємодію з громадою.
- Реалізувати план дій щодо залучення, який визначає шлях до досягнення результатів.
- Збільшити інвестиції в професійний потенціал і навички, необхідні в парламентській адміністрації для побудови та реалізації комплексної програми взаємодії.
- Активізувати персонал по всьому парламенту для підвищення залученості громадськості до своїх сфер роботи та нарощування їх здатності брати участь та робити свій внесок.
- Забезпечити, щоб інформаційно-просвітницька діяльність, освіта та взаємодія були пов'язані з цифровою стратегією парламенту

2. Інклюзивний: Зробити інклюзію пріоритетом, щоб парламент був доступним для всіх членів громади.

- Реалізувати комплексний план дій щодо включення для усунення бар'єрів для участі в усіх аспектах парламентської діяльності, щоб усі члени громади мали рівні можливості для участі, а ніхто не залишився позаду.
- Оцінити всю парламентську участь через призму контрольного списку включення, який забезпечує широку участь у програмах та заходах на основі таких факторів, як дохід, стать, вік, раса, етнічна приналежність, міграційний статус, інвалідність та географічне розташування.
- Забезпечити гендерну чутливість залучення, використовуючи залучення жінок до роботи парламенту, залучаючи жінок до всіх розмов та роблячи публічну участь безпечною та доступною для жінок.
- Взяти на себе конкретні зобов'язання щодо прийняття парламенту до громад по всій країні та встановити цілі для такої інформаційно-пропагандистської діяльності для забезпечення регулярної парламентської присутності в громадах за межами столиці.

3. Участь: Заохочувати людей брати участь у встановленні порядку денного через можливості впливати на питання, що розглядаються парламентом.

- Підтримувати процеси, які дозволяють членам громади пропонувати питання для розслідування, обговорення та досліджень парламентом.
- Використовувати парламентські комітети для експериментів з консультативними та партисипативними процесами, які охоплюють участь громади.
- Налагодити партнерство та співпрацю з громадськими організаціями по всій країні, щоб розширити охоплення взаємодії та процесів спільного проектування, які відкривають парламент для нових ідей та нових способів залучення.
- Надати можливість громаді взаємодіяти з народними депутатами з питань, які мають значення для громадськості.

4. **Інноваційний:** Слід керуватися сміливими та творчими підходами, які залучають та надихають спільноту зараз і в майбутньому. Для цього необхідно:

- Використовувати зовнішню експертизу щодо сучасних підходів до взаємодії та того, як вони можуть бути реалізовані в парламенті.
- Запровадити дорожню карту цифрової взаємодії для просування зв'язку між парламентом та громадою за допомогою нових технологій, забезпечуючи при цьому доступність та переконавшись, що ніхто не залишився позаду.
- Вбудовувати творче та провідне мислення в парламентське планування через інноваційну групу в парламенті, присвячену розгляду нових способів залучення та залучення громади.
- Працювати з молоддю над розробкою парламентської хартії для участі молоді, з планом дій, який визначає більш динамічний підхід до залучення молоді.
- Забезпечити незабутній та надихаючий досвід відвідувачів у будівлі парламенту, який мотивуватиме людей продовжувати взаємодіяти з парламентом.

5. **Чуйний:** Слід зосередитись на задоволенні суспільних очікувань, прислухаючись до відгуків спільноти та постійно вдосконалюючись.

- Проводити регулярні фокус-групи з громадянським суспільством, щоб зрозуміти очікування громади щодо майбутньої взаємодії.
- Створити громадські консультативні групи, які допоможуть розробити підходи до залучення до належної практики, які будуть резонувати з громадою.
- Брати активну участь у глобальних та регіональних спільнотах практики, де парламенти можуть ділитися один з одним та спільно розробляти принципи та підходи залучення до належної практики, а також спираючись на відповідний досвід ОГС та інших зацікавлених сторін.
- Постійно повідомляйте про результати взаємодії спільноті через різні канали.
- Створити інформаційну панель оцінки, яка визначає, які проекти залучення, програми та заходи будуть оцінюватися, часові рамки для оцінки та методи оцінки.

- Розробити чіткі заходи для оцінки ефективності проектів, програм та заходів залучення, а також систематично збирати дані для підтримки надійних, регулярних оцінок.
- Створити систему звітності для залучення, яка визначає, як, коли і кому будуть повідомлені результати оцінки.